

γι' αυτό πιστεύω—άν και βρίσκομαι σε παντελή αδυναμία να μελετήσω, καθώς του πρέπει, το έργο σας—πώς ή μετάφρασή σας είναι όμορφη, και πώς θα σας λογαριαστήμι μιά μέρα, μαζί με τα άλλα σας από τάρχαϊα, ξαναφερσίματα σ' έμεις του «Προμηθέα» και της «Ηλέκτρας», μαζί με την άλλη σας ποιητική εργασία, που την ακολουθείτε επίμονα και υπομονητικά, καλλιεργώντας το στίχο και τη γλώσσα, στο χωράφι το καρπόφορο που κ' έμεις δουλεύουμε.

«Άλλοτε είχα καταστρώσει κάποιες γνώμες μου σε δυο άρθρα στο «Νουμά» με την επιγραφή «Μεταφράζετε τους αρχαίους». Μιά από τις μεγάλες φροντίδες του νέου ποιητή—το ξέρετε καλύτερά μου—πρέπει να είναι το ξανάνωμα των αρχαίων. Το θάμα θα το κατορθώσει ο ποιητής βαφτίζοντας εκείνους μέσα στα νερά της δημοτικής μας. Έλπίζω πως δε θα σταματήσετε στην «Ίφιγένεια».

Όλος πρόθυμος

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΟΙ ΩΡΕΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

(Απόσπασμα) ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΠΑ

Θυμώου, έρωτιασμένη μου, τί φεγγαράκι φώτιζε τη νύχτα εκείνη την άξέχαστη, που κράταγαν τα δέντρα την ανάσα τους και που κοιμούνταν κι όνειρόδουνταν οι λίμνες με τα νούφαρα.

Στη δάλα σου—άπό χωρίς—οι άρμονίες του πιάνου σου πλυνούνταν και κάποια άλαργινή καρμάννα, που κρύβονταν πολύ βαθιά, πέρα κει πίσω άφ' τα δεντρά, στο χτύπο της που άπλώνουνταν τις άρμονίες τις πύρε, στο δάδος τις πύρε.

Θυμώου, έρωτιασμένη μου, και γείρε πιά στο στήθος μου, πιά στην καρδιά μου εχτύποι της ξυπνούνε μου τη θύμψη με τις μαννούδες πουρχουνται άφ' τα μακρινά και πάν' τ' άργό στα θημοκλήσια τάματα, με τα πικρά βραδιόματα στις άκροθαλασσίες—τι για τα ξένα κίμανε παννιά τα κοραδάκια των άγαπημένων...

Και την καρμάννα άκούω άκέρμα την άλαργινή που κάτι με το χτύπο της σου πύρε, και τραγουδώ σου, νεροταξιδέφτρα, γείρε πιά στην καρδιά που εχτύποι της ξυπνούνε μου τη θύμψη, πιά στην καρδιά που φέρνει μου στα χείλια μου τ' άπικραντο της θλίψης σου τραγούδι.

Γείρε γείρε.

«Άλλος κανείς δε σουδώσε λούλουδα άγνά που ώραϊα παιδιά με τα κρινένια τους μου μάσανε χερβάκια. Ποιός άλλος, πές μου, σουταζε και χαρίζε σου άστέρια ;

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΖΙΑΣ

οι πόνοι και τα δάκρια, τέλειωνε ή άπάτη που μ' άφτη γελούσε τον καημό του. Είχε όμως τάπόγεμα και μιά παράξενη παρηγοριά. Τότες, άφου πέθανε ή Όλια και κατέβηκε ή Άντρέας στο ζοχικό του, όλα του φανήκανε κρύα, έρμα και σκοτεινά. Περπατούσε δάθε κειθε στο περιβόλι, κοίταζε αλάργα τη θάλασσα, σήκωνε τα μάτια του προς τον ουρανό. Δεημοσύνη ζητούσε ή παθιασμένος, ζητούσε άπακκούμεπι να γύρη και να ήσυχάση την ψυχή του. Δίπλα στο περιβόλι το μπροστιανό του σπιτιού, βρισκότανε κι άλλο ένα περιβόλακι πιο κλειστό, σαν παραιτημένο, που θαμόφραγμα και δειτρουλάκια χαμηλά, βάγια και δαφνούδες, σμιλάγια και καστανιές, σειρά σειρά, το χωρίζανε άπό το μεγάλο. Στην άκρη, άπό κάτω άπό τον κορμό μιάς γεμμένης βελανιδιάς, είχε κ' ένα πέραςμα μικρό. Είτανε το μέρος εκείνο για τα λαχανικά του Χαμονοκορριού, ή λαχανιά που λέμε ρωμαίικα, ή λαχανόκηπος που λένε μερικοί. Μιά λείκη άψηλή, όλοκίλωτη άπό τη βίτζα κι άπάνω, στεκότανε στη μέση ενός τοίχου πράσινου και φουντωτού καμωμένου άπό βάτους ίσοκομμένους, άπό συγυρισμένα πηχτόκλαδα, για να μην μπαίνη όποιος θέλει. Όζω, ένα λιβάδι όπου ως τον Τρυγητή, γιατί Τρυγητή θερίζουσε κειπέρα, ξαπλωνότανε στα-

ΣΥΓΧΡΟΝΑ

I

Θα τη θυμώμαι άκόμα για πολύ μιά φράση ένός διευθυντού μιάς Άθηνάικης έφημερίδας: «Κ' έγώ συχαίνομαι την έφημερίδα μου». Και πιο πολύ θα τη θυμώμαι γιατί βγήκεν άπό το στόμα ένός διευθυντού, ή όποιος, έχει παίξει σ' αυτόν ιδώ τον τόπο τράνο ρόλο. Έχει διευθύνει, ήδηγήσει, διδάξει· έχει κάμει τόσα, ώστε να λέγεται μεταξύ όλων των σημερινών δημοσιογράφων «άναμορφωτής». Για μένα όμως ύστερ' άπό τη φράση αυτή δεν έκαμε τίποτα. Άπολύτως τίποτα. Ούτε μιά νούλα. Κι άπό τότε συχάθηκα την έφημερίδα του κι αυτόν κι όλον τον τύπο. Άφορμές είχα πολλές, μά δεν τολμούσα να ακολουθήσω τη σκέψη μου σε μιά, για μένα τότε, τόσο μεγάλη άρνηση. Ό,τι θα κατώρθωνεν ή χρόνος το πρόλαβε ή φράση. Και γι' αυτό τον εύχαριστώ. Άπό τότε πολύ σπάνια έπικνα έφημερίδα Ρωμαίικη στα χείρι μου. Και πάλε όμως προτιμούσα τη δική του, μά έβλεπα σιγά-σιγά πως ή προτίμησή μου αυτή δεν της άξίζε. Όποια κι αν έδιάβαζα είταν το ίδιο. Όχι Γιάννης παρά Γιαννάκης. Όταν δεν είταν ή λόγος για κομματικά συμφέροντα είταν για άτομικά. Λάθος κάνω· ήθελα να πώ εκδικητικά. Δηλαδή ή δός μου ή σε Μιά μέθοδος που συντείνει πάρα πολύ στην έποχή μας και στον τόπο μας για την πρόοδο του τύπου μας.

Και ήθελα, άφου μιά φορά κ' είπε μιά τέτοια φράση, να παύση πιά βγάζοντας έφημερίδα. Θα μου πήτε πως μ' αυτό είναι σαν να λέγω σ' έναν έμπορο να κλείση το μαγαζί του, άπό το όποιο κερδίζει για να ψωμοζή . . . μά τί με νοιάζει έμένα. Θυμώμαι δε και πως έπάνω σε μιά μικρή κουθέντα μ' είχε συμβουλεύσει τότε να φύγω άπό την Έλλάδα. Δεν ξέρω, αν τα πράγματα είταν στη θέση τους, ποιός άπό τους δυό μας έπρεπε να ζή εξόριστος. Τώρα φώναζε όσο θέλεις «περι διορθώσεως των κακώς κειμένων» άφου το άδιόρθωτο είσαι σύ. Κι αν καμιά φορά ξεχνώντας το άχαρμικήμιστο πρόγραμμά σου γράφεις κάτι σωστό, πως θέλεις να σε νοιώση ή λαός, άφου του δηλητηριάζεις κάθε πρωί την ψυχή με τις συμφεροντολογικές ψευτιές σου ; Πώς έχεις την άπαιτήση να το δικήνη μέσα στο λαβύρινθο της άηθίας, άφου ξέρεις πως είναι άγράμματος ; Κι άφου για όλ' αυτά είσαι και σύ ή ίδιος σύμφωνος, γιατί

άνέχεσαι να γράφεται στην έφημερίδα σου, πως όποιος δεν την διαβάσει, είναι γουρούνι ; Έγώ σέ βελανώνω ξέρω μερικούς που ούτε καταδέχονται να την κοιτάζουν και όμως είναι σωστοί άνθρωποι. Η μήπως σου έκαμε έντύπωση το θάρρος εκείνου, που σκέφτηκε να το γράψη ; Μά άπό τέτοια θράση είμαστε πλέον ή συνηθισμένοι. Και το που ζούμε όλα μας άκόμα είναι μέγα θράσος κατά της ζωής. Και όσο γελοίο είναι να θελήση κανείς να σχοληθή κάπως σοβαρά με τον σημερινόν Έλληνικό τύπο, άλλο τόσον είναι και σωστό. Γιατί επί τέλους κατόνησε να κάνει αυτός ό,τι του κατέχει. Άφου για βάση του πήρε την έκμεταλλεύση της άγραμματοσύνης του έλληνικού λαού, εξακολουθεί τώρα χρόνια να όργιάζει. Δεν ντρέπεται καθόλου να σου φωνάξη κταμόυτρα· έμπορεύεται για να ζήσω. Και πως έμπορεύεται ; Με τον πλέον άιχρότερο τρόπο.

Τα παρακάτω είναι λόγια ένός άλλου διευθυντού, που τάκουσα με ταίτιά μου. «Θα προσπαθήσω μ' όλα τα μέσα—άτιμιές δηλαδή—να μη σφαλίσω το κατάστημά μου· αν έρθουν τα πράγματα άναπόδα, δηλαδή αν δεν κολλήση—γνωστή δημοσιογραφική φράση—τίποτα άπ' ό,τι κηδίες γράφω ή αν δεν κατορθώσω να κολήσω έγώ κάτι, τότε θα το κλείσω». Τον άφησα να εξακολουθήση· «Θα περνώ μάλιστα στρίβοντας το μουστάκι μου μέσα στη πλατεία του Συντάγματος». Να μιά βαθιά έπίγνωσις της Ρωμισούνης του. Σας βεβαιώ πως ή τελευταία του αυτή φράση δεν μου έκαμε καμιά εξαίρετική έντύπωση. Ξέρω τόσους και τόσους άλλους πιο μεγάλους—μπαγαπόντιδες που κάνουν τί ίδιο ώστε δεν με ξαφνίζει· αν τάκούω κι αν το δω κι άπ' αυτόν. Δηλαδή αν κανείς θέλει σήμερα να δράξη κόκκαλο λιπαρό και να το γλείψη, πρέπει ώρισμένως να βγάλη έφημερίδα. Θα μπορή έτσι να κληχτή, σαν σκύλος, καθέναν που θα τολμήση να πλησιάση με άσπακτικές διαθέσεις. Τα πράγματα το δείχνουν καθαρά. Και στη μόνη δικαιολογία τους, πως δεν μπορούνε άλλίως να ζήσουν, τους άπαντώ· φοφήστε ! Μά θέλουμε να ζήσουμε Έ, τότε ζήστε, μά δεν είσθε τίποτα. Και άπορώ πως βγαίνετε κατόπι με τόσο θάρρος και βρίζετε τον έλληνικό λαό για ήλίθιο, γιατί δεν έφήμισε το Γεννάδιο. Μήπως ή έλληνικός λαός δεν μπορεί να σας πη : Δεν σας πιστεύουμε γιατί είμαστε βέβαιοι, πως αυτό που γράφετε δεν είναι πεποιθησή σας. Σεις οι ίδιοι μας εκάματε, ώστε στο κάθε τι να σας υποψιαζόμαστε.

χια τραγουδιστά, που τάκουγες με τάγέρι να ψιθυρίζουσε. Παρέκει, το χαοτικώμένο λιμανάκι της Κερμαρίας, στρογγυλωτό, με τις κορρούλες του άντικρου, με τάρχωτρή του και τις άμμουδιές του, πιο άνοιγτά, ένα νησί άκατόικητο, γυμνό, είκόνα της μοναξιάς.

Μιά μέρα, ή Άντρέας άκκουμπισμένος στον πρασινοτόιχο της λαχανιάς, κοντά στη λείκη, ένα κι άφτη άπό τάρχαπημένα δέντρα της Όλιας, θεωρούσε το νησί της μοναξιάς, τις άμμουδιές του άκρωτηριού, τις άντικρινές τις κορρούλες, το λιμάνι της Κερμαρίας και τάρκνητα στήχια που κοιμόντανε στο λιβάδι. Μέσα του άναστενάζε μιά φωνή

—«Πού είσαι, Όλια μου, που είσαι ;»

Τη στιγμή εκείνη έτυχε ίσια ίσια να φυσήξη άνέμι λιγοστό. Γλυκοσαλέφανε τα κισόφυλα του κορμού μαζί με κάτι νιογέννητα βλαστάρια της λείκης. Και του φάνη πως του λέγαν

—«Έδώ, εδώ είμαι !»

Άνατρίχιασε ή Άντρέας. Και τόξερε ώς-τόσο πως όνειρο είτανε άχ ! πως είτανε φαντασία. Τόξερε πως ή Όλια δεν του μιλούσε, πως ζούσε ή Όλια μόνο και μόνο στα σωθικά του, πως γι' άφτο άπό τα δικά του τα σωθικά, βγήκε ή φωνή της. Ο Άν-

τρέας, με την ήσυχη και λογική του φιλοσοφία, μυστήρια στη Δημιουργία δε γύρεβε άγνωστη, κεί, ή πλάση σε πολλά, όχι όμως άγνωστη. Μά το μυστήριο το προγονικό είναι τόσο βαθιά στον άθρωπο βιζωμένο, το συνήθισε άπό τόσους αιώνας, που ή συνήθεια ή παλιά φανερόνεται άκόμη και κει που δεν το προσμένεις. Έτσι έπαιζνε τώρα το μυστήριο με τον Άντρέα καινούρια μορφή, αν είναι μυστήριο να το πούμε, άφου ή νους του συνειδητά παραδεχότανε την πλάνη της κορδιάς του. Και τί πειράζει. Πλάνη παρηγορητήρα, λείτερη. Πλάνη του μυαλού μας. Όταν είσαι κακή, να φέβγης άπό μας. Νάρχεσαι πάντα, όταν είσαι καλή.

Την πλάνη της φωνής της, ή Άντρέας, άπό τότες, πήγαινε κάθε κλοκαίρι, ένα έφτανε στο Χαμονοκορρι, να την άποζητή εκεί κάτω στης λείκης τη γειτονιά. Εκεί, κάθε κλοκαίρι, αλήθεθε ή τρυφερή του ή πλάνη. Μέρα δεν άφινε που να μην κατεβή στη λείκη του, σε ώρισμένη ώρα, να πιάση ένα φύλλο, να το χαδέϊθη, να του κρυφολαλή, μάλιστα σά γύριζε άπό του δήμαρχου τάπόγεμα, τις δεκατέσσερες του Άλωνάρη, για να φαντάζεται άκόμη καλύτερα πως του λέει Έδώ είμαι, την ίδια την ώρα που έμαθε και τον αιώσιο το μισμό της.